

MAGYARORSZÁG ÁLLAMADÓSSÁGAI.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

I.

Államadóssági járulék.

Ismert és tudott dolog, miként az osztrák kormány adósságot adósságra halmozott. Kétségtelen továbbá az is, miként az osztrák kormány által összehalmozott adósságok Magyarországot jogilag nem terheltek, nem terhelhették, mert azok az ország alkotmányos hozzájárulása nélkül lettek megkötve. Ez adósságok azonban léteztek; s a midőn a közjogi kiegyezkedés fennforgott, a magyar törvényhozás ezeket nem mellőzhette; ezek iránt tehát kellett intézkednie.

Az osztrák kormány által kötött államadósságokra nézve a magyar törvényhozás a közjogi kiegyezést tartalmazó 1867 : XII. t.-cikkben kijelenti, hogy azok Magyarországot alkotmányos állásánál fogva szorosan jogilag nem terhelhetik; azonban az ország kész „a törvényszabta kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetből“ „az államadósságok terhének egy részét elvállalni, s az iránt előleges értekezés folytán, ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel, egyezkedésbe bocsátkozni.“

Az államadósságok tárgyában tartandó előleges értekezletre a quota bizottság, illetve a ministerium lett megbízva. A quota bizottság hozzájárulásával a két ministerium közt az államadósságok iránt megállapított egyesség lényegileg eltér attól az egyességtől, a mely később országgyűlésileg elfogadtatott és törvénybe iktatott. — Az egyességi javaslat értelmében az 1868-ik évre, — a számadási tévedések kiigazításának fenntartásával, 145.339.017 forintban megállapított államadóssági kamat és tőketörlesztési teherből a birodalmi tanácsban képviselt országok fizettek volna 109.237.317 frtot; míg Magyarország fizetett volna 36.101.705

frtot; az összszükségletből 62.370.380 frt ezüstben lévén fizetendő, ebből fizettek volna az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok 46.887.801 frtot, Magyarország pedig 15.492.586 frtot; az 1869-ik évi január 1-től kezdve Magyarország évenkénti kamathozzájárulásban állandóan fizetett volna 29.100.000 frtot és ebből ezüstben 12.000.000 frtot; fenntartva nagyobb tévedés esetén ez összegnek kiigazítását. A kiigazítás eszközlésére az 1867-ik év végével bizottság lett volna kiküldendő, a mely az osztrák államadósságot ellenőrző bizottsággal egyetértőleg megállapította volna az osztrák államadósságot és annak valódi szükségletét; és ezen megállapítás alapján lett volna a járulék, a már megállapított arányban, számszerűleg kiigazítandó. Midőn még megemliteném, miként az egyességi javaslatban ki volt kötve, hogy a két állam budgeteiben 1868-ra esetleg előállandó deficit függő adósság, illetve az államjegyek szaporítása által fedeztessék; megemlítettem azon eltéréseket, a melyek az egyességi javaslat és a létrejött egyesség közt fenn forognak.¹⁾

Míg a magyar állam a szerződést véglegesíteni akarta és így nem akarta az évi járulékot újabb számtételektől függővé tenni; és továbbá nem akart az 1868-ik évre a későbbi évek terheinél nagyobb terhet magára vállalni; a nagyobb teher elvállalásért az államjegyek szaporításában aequivalenst nem találván; addig a birodalmi tanácsban képviselt országok meg általában nem akarták elfogadni az államjegyek szaporítását.²⁾ A magyar állam érdekében és kívánata szerint tehát előlegesen megállapítandó volt és megállapított is az osztrák államadósság és annak kamatszükséglete; és ezen megállapítás után jött azután létre a végleges egyesség.

A végleges egyezményt az 1867 : XV. t.-cz. tartalmazza. E

¹⁾ Törvényjavaslat az államadósságok egy részének a magyar korona országai által elvállalásáról. 1865/68. képv. irom. III. 4.

²⁾ Központi bizottság jelentése. 1865/68. képv. irom. III. 36. A központi bizottság javaslata szerint az évi járulék lett volna 29.105.000 frt, és ebből ezüstben lett volna fizetendő 11.756.000 frt. A járuléknak 29.188.000 forintban történt megállapítása és kapcsolatban az ezüstben fizetendő járuléknak 11.776.000 frtra emelése Lónyay pénzügyminister indítványára a tárgyalás folyamában következett be. Az osztályok tárgyalásának alapjául csak a kamatszükséglet kimutatása szolgált; ezért a IX. osztály 162. sz. különvéleményében a törvényjavaslat tárgyalását a töketartozás közléséig ellenezte. A kamatkimutatás az országgyűlési irományok közt nincs.

törvénynek az államadósságokat érdeklő intézkedései a következők

A magyar állam 1868. január 1-től az államadósságok kamatainak fedezetéhez évenként fizet 29.188.000 frtot, és ebből ezüstben 11.776.000 frtot. — A birodalmi tanácsban képviselt országok az addigi államadóssági különféle czimeket egységes járadékadóssággá változtatják át. A mely adóssági czimeket járadékadóssággá átváltóztatni nem lehetne, az azoknak törlesztésére megkívántató összegeket a birodalmi tanácsban képviselt országok egységes járadékadóssági kötvények által szerezzék be. Az ezen művelet által beálló tehertöbblet, vagyis magasabb adóssági összeg és kapcsolatban kamat a birodalmi tanácsban képviselt országokat terheli ugyan, de ehez a magyar állam évente 1.150.000 frtnyi állandó összeggel járul, a melyből 150.000 frt ezüstben fizetendő. — A törlesztések által eső kamat, továbbá az államadósság szelvénykamataadója, valamint a sorsolási kölcsönök nyereségyadója a birodalmi tanácsban képviselt országok javára marad.

Az ezüstben fizetendő 150.000 frtra nézve megállapított, hogy ez a szab. osztrák általános földhitelintézetől felvett 60 milliómos, s mintegy felében magyar kincstári birtokokra bekebelezett ezüst kölcsön tőketörlesztésére fordítottassék; kiköttetvén az, hogy e kölcsönnek tervszerint eszközölt vagy előbb bekövetkező törlesztése esetén a 150.000 frtnak további fizetése megszűnik; valamint az évi kamathozzájárulási arány is kevesbitendő lesz azon összeggel, a mely e kölcsön kamataiból Magyarországra, illetve a jelzőgolgul szolgáló birtokokra esik.

Magára vállalta továbbá Magyarország a pénztáraiban elhelyezett készpénz-biztosítékok és letétemények tőkevisszafizetését. És a mennyiben az ország e tőkevisszafizetéseket teljesíti, — a tőkevisszafizetés által eső kamat az évi kamatjárulékból levonható. — Végre közösnek lett kijelentve az államjegyekből és váltópénzjegyekből álló 312 milliónyi függő adósság.

Kijelentetett az egyességben az is, hogy jövendőre mindegyik állam a maga szükségletéről külön tartozik gondoskodni; de ha a két törvényhozás hozzájárulásával közös védelmi czélból jövöben még is együttes kölcsön vétetnék fel, ezen jövendő közös adósság kamatoztatásához és esetleges törlesztéséhez mindegyik állam azon

arányban tartozand hozzájárulni, a mely arány a kölcsön felvétele idejében a közös költségekre nézve fennálland.

Mindkét államnak fenntartatott a jog „államadóssági járulékát” kötvények törlesztése vagy kézpénzbeli tőkevisszafizetések által csökkenteni. A törlesztett adósság kamatainak megfelelő összeg ez esetben a törlesztő pénzügyi kormányzat hozzájárulási tartozásából levonatik.“

Vizsgáljuk ezen megállapodásokat részletesebben:

Az egyezményben az évi kamathozzájárulás 29.188.000 frtban van megállapítva; és abból fizetendő papirpénzben 17.412.000 frt, ezüstpénzben pedig 11.776 000 frt.

A kamathozzájárulás megállapítása a következő alapon nyugszik. Az osztrák-magyar birodalmat, hogy e most divó kifejezéssel éljek, — 1868-ra államadóssági kamatszükségletben brutto

128.840.010 frt 26 kr.

terhelte; a miből azonban levonva

a szelvényadót . . . . . 6.544.307 frt 58 krt

maradt, mint netto kamatszükséglet 122.295.702 frt 68 kr.

Ezen kamatteherből lemegy további . . . . .

25.000.000 frt — kr.

mint oly kamat, a mely különben is csak kizárólag a birodalmi tanácsban képviselt országokat terhelte; — marad tehát a két állam közt felosztandó kamatteherként . . .

97.295.702 frt 68 kr.

Ezen felosztás alá került kamatszükségletnek 30%-a (tényleg 710 frt 30 krral kevesebb) képezi azou kamatjárulékot, a melyet Magyarország magára vállalt.

A fentebbiek szerint megállapított kamatokból 49.344.349 frt ezüstben vala fizetendő. Az évente ezüstben fizetendő kamatjárulék megfelel tehát azon aránynak, a melyben Magyarország a kamatteherben általában részesül. ¹⁾

¹⁾ Weninger Vincze „Politikai számtan III. kiadás 202. lap. — Sajnos, hogy ez adatok parlamenti actáinkban hiányzanak. Az 1865/8-iki országgyűlési napló tanúsítja ugyan, hogy a pénzügy egyezmény tárgyalása alkalmával a képviselők közt az államadósság álladéka iránt kimutatás lett kiosztva; a tárgyalás folyamán erre hivatkozás is történik; de a kimuta-

Az arány tehát, a melyben az osztrák kormány által kötött adósságokhoz az ország hozzájárulni tartozik, nagyban és egészben megfelel azon aránynak, a mely a közös költségekre nézve az 1867 : XIV. t.-czikkel megállapított. Egészben annyiban nem vág össze, mert eltekintve a 710 frt 30 krnyi csekély különbözettől, tekintetbe kell venni azt, hogy a dománialis 60 milliónyi kölesön kamatai a két államot egyformán, azaz felében terhelik.

Mi alapon lett az állandó egy milliónyi tőketörlesztési járulék megállapítva? erről parlamenti actáink semmi felvilágosítást nem adnak. E tekintetben, hogy alapul szolgált volna földhitelintézeti kölesön leszámításával 1868-ra 23 millióra előirányzott tőketörlesztési szükséglet, bajos feltenni.²⁾ A kiszámítás iránt adataim nincsenek; ezek nélkül pedig az alapot megállapítani lehetetlen. Egyébként a kiszámítási alap csak történeti érdekekkel bír; azon a tényen, hogy e czimen az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országoknak évente és mindenkoron egy milliót tartozunk fizetni bankértékben, a kiszámítási alap tudása vagy nem tudása nem változtat.

Az egyezmény értelmében bankértékben fizetnünk kell évi kamathozzájárulásban 17.412.000 forintot. Midőn 1882-re csak 17.391.700 frt van előirányozva, ezen kevesebbet indokolását találja abban, hogy az államadóssági egyezmény értelmében kifizetésre átvállalt, s az 1868-iki zárszámadás szerint 602.416 frt 41 kr-ra menő készpénzbiztosítékok és letétek már nagy részben a magyar állam által kifizetve lettek.

A bankérték és ezüstpénz közötti különbség ma a budgetben semmi különös megterhelést nem okoz az ezüst árának csökkenése folytán; de igen is nagy horderővel bírt e megkülönböztetés a pénzügyi egyezmény megkötése idejében; horderővel bírt még 1878-iki budgetünkben is. Az 1879-ik évben ezen különbség csak 16 frt 56 krnyi csekély összegre megy; 1880-ra ennél magasabb összeg, t. i. 1030 frt 53 kr. van ezüstpénz beszerzési költségben felszámítva.

---

tást az országgyűlési irományok közt nem találtam. --- A kiosztás alá került füzetnek Weninger szerint e czime volt: „Az ausztriai államadósságállása 1867-nek végével és szükséglete 1868-ban“. E füzetre azonban sem a képviselőház könyvtárában és irodájában, sem a muzeumi könyvtárban szert nem tehettem.

²⁾ Weninger állítja a hivatkozott műben. Ez állítás áll körülbelül az egyességi javaslatra.

Papírpénzre alapított budgetünkre tehát az a tény, hogy az ezüst ára az arannyal szemben tetemesen csökkent; hogy az ezüstpénz és a papírpénz közt disagio nincs, igen előnyösen hatott. Ezen előny az 1868-iki budgettel szemben 864.552 frtra megy, ha csak azon összeget vesszük, a mely agió czimén a zárszámadásokban kimutatva van; de az előny 148.779 frttal növekszik, ha figyelembe vesszük azt, hogy az ezüstben befolyt vámpénzeken tul ez adóságra 1.027.478 frt tetteleg ezüstben lett fizetve, és ez összeg után agió felszámítva nincs. Ha azonban egész nagyságában akarjuk tudni az előnyös eredményt; akkor szem előtt kell tartanunk azt, hogy a vámjövödelmekből 4.927.860 frt lett e tartozásra fordítva, és az átlagos agio 1868-ban 14.48%. Ha minde factorokat vesszük, az ezüstagio elestének előnye budgetünkre az 1868-ik évvel szemben, pénzben kifejezve 1.704.885 frt. ¹⁾

Az egyezmény szerint 150.000 frt fizetendő az osztrák általános földhitelintézetűtől felvett u. n. domanialis kölcsön tőketörlesztés-

¹⁾ Pénzbeszerzési czimén zárszámadásainkban a következő tételek fordulnak elő a krajczárok kihagyásával :

1869.	1.317.731 frt
1870.	1.075.843 „
1871.	847.913 „
1872.	575.857 „
1873.	989.858 „
1874.	670.321 „
1875.	447.920 „
1876.	779.353 „
1877.	1.397.664 „
1878.	661.722 „

Előrebocsájtva azt, miként a vámbevételekben előforduló és Magyarországot a quota arányában megillető ezüstpénzek lettek 1878-ig első sorban az ezüstben fizetendő államadósági járulékra fordítva, — megjegyzendő, hogy az 1869—1872-iki zárszámadásokban csak azon ezüstpénzek után van agio számítva, a melyek tetteleg beszerezettek; 1873-tól fogva pedig az egész államadósági járulék után számittatik az agio. Az 1872-ik évre még megjegyzem, hogy az azon évi zárszámadásokban csak 56.478 frt van elszámolva; 519.379 frt pedig az 1873-iki zárszámadásokban mint pótlás fordul elő. — Az 1876—1878. években történt költségemelkedésnek indoka különösen abban keresendő, hogy a fémbevéltő hivatalok az ércpénzt aránytalanul drágán váltották be. Kiegészítésül szolgáljon, hogy a vámjövödelmekből ércpénzbeli törlesztésre fordítottatott 1869-ikben 5.555.262 frt; 1870-ben 5.305.270 frt; 1871-ben 6.319.743 frt.

tésére és a kölcsön törlesztésével esik a 150.000 frt tőkefizetés és ezzel egyidejűleg az ezüstben fizetendő kamathányadból azon összeg, a mely e kölcsön kamataiból Magyarországra esik. Ezen dománialis 60 millió névértékű ezüstkölcsön az osztrák kormány által egy 1866. évi áprilisban kelt osztrák birodalmi törvény alapján lett megkötve. A kölcsön után évenként $5\frac{1}{2}\%$ kamat adómentesen fizetendő, maga a kölcsön 91 féléves egyenlő tőke és kamatrészletekben törlesztendő. A kölcsönnek tehát az előirányzott törlesztési terv szerint 1912-ben kifizetve kell lennie; és 1912-ben e kölcsön törlesztése folytán budgetünk szabadul a 150.000 frt évi törlesztési járadéktól, és szabadul továbbá 1.650.000 frt évi ezüstben fizetendő kamatjáruléktól. ¹⁾

A közösnek kijelentett függő adósság az egyezmény megkötése idejében állott 300 millió államjegyből és 12 millió papírváltópénzből. Az 1868 : VII. t.-cikkkel a 12 millió papírváltópénznek a forgalomból kivonása és annak államjegyek által pótlása rendeltetett el, és ma tehát a közös függő adósság egészen államjegyekből áll. ²⁾

A közös függő adósság kezelése és ellenőrzése iránt az 1868 :

---

¹⁾ Parlamenti actáinkban e kölcsönre felvilágosítást nem nyerünk. Számadásomban a kölcsön felét vettem a magyar állam által törlesztendőnek. Ebben támogat a törvény kifejezése „mintegy fele“; és továbbá az, hogy 150.000 frt körülbelől megfelel a tőketörlesztési járadék felének. — A kölcsönből a magyar állampénztárba befolyt 1867-ben 5 millió forint. Ez összeg a csak rövid életű vasút-kamatbiztosító alap alakítására lett fordítva. (1869/72. képv. irom. IV. 227.)

²⁾ A papír váltópénz helyett az 1868 : VII. t.-cikkben nyert meghatalmazás értelmében a két állam ércváltópénzt veretett. Magyarország e törvényben fel lett jogositva 3.300.000 frt ezüst-, és 300.000 frt erejéig réz váltópénzt kiveretni és megfelelőleg ugyanannyi papírváltópénzt beváltani. Ezen beváltásból az országnak 1.088.476 frt haszna volt. Ezen váltópénzek kizárólag Magyarországot terhelik, és az ország egyik függő adósságát képezi.

Felemlitendőnek tartom, hogy a 12 milliónyi papírváltópénzen túl még 26 milliónyi 6 pengőkrajczáros ezüstváltópénzek is voltak forgalomban. Ezeknek a forgalomból kivonását és új 10- és 20-kros ezüstpénzekkel pótlását az 1869 : XII. t.-cikk rendelte el. A beváltás és veretésre nézve megállapított, hogy ez Magyarország részéről 30%, Ausztria részéről 70% arányban történjék. Ezen művelet az országnak 1874--1876-ban 292.159 frt jövedelmet hozott.

XLVI. t.-czikk intézkedik. Az adósság kezelése a közös pénzügy-ministeriumra van bízva; az ellenőrzést a magyar országgyűlés és az osztrák birodalmi tanács által külön külön kirendelt bizottság gyakorolja. Ennek megfelelőleg ez adósság eddigelé a budgetet két irányban terheli. Terheli a kezelési költségben, a mely a „függő államadósság“ rovatban találja előirányzatát és elszámolását; és terheli azon költségben, melyet az adósság ellenőrzésére országgyűlésileg kirendelt bizottság okoz, a mely költség előirányzata és elszámolása az „országgyűlési szükséglet“ rovatban foglaltatik.

Megemlítendő, hogy a közös függő adósság kezelési költségeihez a magyar állam 30%, Ausztria 70%-al járul; és megállapított továbbá az is, hogy azon haszon, a mely előáll az által, hogy újabb alaku jegyek kibocsátása alkalmával az összes forgalomban volt jegyek kicserélésre a köztapasztalat szerint be nem mutattatnak, pénzalap alkotására használtassék, a melyből a kezelési költségek fedeztessenek. A mikoron már ily pénzalap lesz, és a meddig az tart, a két állam részéről a kezelési költséghez járulás megszűnik. Ha a közös függő adósság megszűnik, akkor a pénzalap a két állam közt felosztandó akkép, hogy annak 30%-a jusson Magyarországnak, 70%-a pedig Ausztriának.¹⁾

A közös függő adósság eddigelé még csekély terhet rótt állambudgetünkre azon teherhez képest, a mely egykoron ez adósságból államháztartásunkra háramlani fog.²⁾

Ez adósságot állósított adóssággá kellend átváltoztatni. És ha ez megtörténik, kétséget nem szenved, hogy az évi kamat milliókat fog igénybevenni. Akár közös kölcsön, akár önálló kölcsön által

¹⁾ Az államjegyeknek most folyamatban levő ujakkal kicserélése előtérbe tolja azon kérdést, nem kellene-e e törvényes intézkedést megváltoztatni. Sem a mi finanziaink, sem szövetségesünk finanziaí nem oly rózsások, hogy módunkban legyen alapokat gyűjteni, és az állam pénzeit olcsóbb kamatra elhelyezni, mint a milyent az állam maga felvett kölcsönei után fizet. Mikor a törvény meghozatott, sokat rózsás színben láttunk; akkor lehetett, ha financialiter az absolute nem igazolható is, különféle alapok gyűjtésére gondolni; e financialis Eldorado lejárt, ma tehát másként kell gondolkoznunk, és kerülnünk kell az ily alapgyűjtésben rejlő tékozlást.

²⁾ A függő adósság által okozott kezelési költségek tettek :

1875. . . .	125.431 frt	1878. . . .	152.757 frt
1876. . . .	132.030 „	1879. . . .	74.143 „
1877. . . .	115.342 „	1880. . . .	115.859 „

szereztesse nek is be az ez adósság állósítására szükséges összegek, állampapírjaink mostani árkeletét tekintve, az adósság évi 5—6 millióval fogja az államháztartást terhelni. S e nagy teher daczára ezen művelet végrehajtását nem lehetend mellőzni. Megkivánják e műveletet az ország gazdasági érdekei, és megkivánja ezt az államháztartás. Ez adósság állósítása nélkül bajos önálló nemzeti bankra gondolni; de különösen igen nehéz az államháztartást rendezni, s azt az érczpénz alapján berendezni. Azt nem tagadhatja senki, hogy a rendszeres államháztartás legelső kelleke a pontos és helyes budgetelőirányzat. A mi papirgazdálkodásunk mellett a pontos, hű, a valóságnak megfelelő előirányzat a lehetetlenségek közé tartozik. Csak némileg zavarodjék meg a börzelevegő, és a mi legpontosabban megállapított papirbudgetünk halomra dől. A magyar állam által kötött kölcsönök, csekély kivétellel, aranypénz kölcsönök. Aranyban kell fizetni azok kamatját; aranyban azok törlesztési járadékát. És ki az, ki képes volna, csak néhány hónapra is pontosan előre kiszámítani az arany agioját papirpénzünkkel szemben? És milliókra megy azon összeg, a melyet agio czimén évente fizetni tartozunk.¹⁾

A valuta rendezése, államháztartásunknak az érczpénz, helyesebben aranypénz alapján berendezése igen nagy feladat; a függő adósság állósításával még az nincs megoldva; és még nincs megoldva a bankadósságnak visszafizetése és törlesztése által, a mely dolog azonban most már csak a mi szövetségeseinkre tartozik. Egész adórendszerünket, az adólábat kellend átalakítani; rendezni kell papirállamadósságainkkal szemben az állam tartozási viszonyát. A valuta rendezése magánjogi szabványokat is kíván; rendezni kell az adós és hitelező közti viszonyt. Nehéz és nagy feladat vár még e tekintetben az országra; de azzal szembe kell szállnunk, ha a rendezett viszonyu europai államok sorában akarunk helyt fogni. A valuta rendezésénél a fő minden esetre az, hogy államhitelünk emelkedjék, hogy sokkal olcsóbb kölcsönöket kaphassunk, mint a

¹⁾ Az államadóssági járulék és a 153 millió kölcsön beváltása által okozott költségek kihagyásával az államadósságoknál tett pénzbeszerzési költségek:

1873. . . .	727.320 frt	1877. . . .	5.398.907 frt
1874. . . .	1.155.067 „	1878. . . .	4.200.142 „
1875. . . .	2.237.525 „	1879. . . .	5.094.604 „
1876. . . .	4.014.256 „	1880. . . .	6.461.228 „

milyenekre még most szert tehetünk. Államhitelünk kétségtelenül fog emelkedni, ha háztartásunkban képesek leszünk az egyensúlyt helyreállítani; ha képesek leszünk rendes kiadásainkat rendes bevételeinkkel fedezni, a milyeneknek azonban nem tarthatók az olyféle rendes bevételeknek keresztelt pénzek, a melyeknek az állam-pénztárba az 1880 : VIII, IX. és 1881 : XI. t.-cikkek szerint kell befolyjniok. Emelkedni fog hitelünk, ha nem évről évre, sőt néha egy évben többször is fogjuk felkeresni a pénzpiacot; ha kölcsönöket rendkívüli esetekben vagy nagyobb mérvű és valóságos beruházásokra veszünk fel.

De térjünk vissza a közös függő adósságra, illetve ez adósság állósítására. Ez adósság állósítása csak is Magyarország és Ausztria közös egyetértésével történhetik meg. Ez adósság állósítására nézve tehát függünk Ausztriától. Ez törvényhozási függés. Van ezen függő adósság conversiójának még egy eddig fel nem említett akadály az : a kizárólag a birodalmi tanácsban képviselt országokat terhelő, a gmundeni, ausseei és halleini sóbányákra bekebelezett 100 milliónyi zálogjegykölcson. E kölcson az államjegyekkel azon kapcsolatban áll, hogy azoknak a törlesztési terven túl apadása a forgalomban ugy paralisálható, hogy a törlesztési terven túl beváltásra kerülő jegyek helyett ideiglenesen államjegyek hozhatók forgalomba. Az osztrák állam részéről tehát e zálogjegykölcson is állósítandó, hogy az államjegyek forgalma végleg beszüntethető legyen. Megjegyzendő, hogy Magyarország az államjegyeknek a sóbányai jegyek által okozott ideiglenes szaporulataért szintén kezességet vállalt. ¹⁾

Midőn fentebb a pénzügyi egyezmény pontozatait felsoroltam, kiemeltém volt azt is, miként abban a különféle című osztrák államadósságok unificatiója iránt is történt intézkedés. Ez intézkedésnek a birodalmi tanácsban képviselt országok meg is feleltek, és az államadósságok unificatiója iránt törvényt hoztak. ²⁾

Az unificatió a birodalmi tanácsban képviselt országok által egyszersmind fel lett használva az államadósságok kamatadóójának tetemes felemelésére. Az unificált 5%-al kamatozó adósságok után a kamatadó 16%-ban; az unificatióknak alá nem vetett 1854. és

¹⁾ 1867 : XV : 5. §.

²⁾ 1868. jun. 20. bir. törv. lap 1868. jun. 23.

1860-iki sorsjegykölcsön, nem különben az 1864-ik évi adókölcsön kamatadója 20%-ban lett megállapítva. Egy külön, ugyancsak 1868. évi június 20-án hozott törvényben a nyereségyadó is fel lett emelve; ez adó államsorsjegyeknél a nyereségek 20%-ában; magán sorsjegyeknél a nyereségek 15%-ában lett megállapítva. Annak megítélésére, hogy ez eljárás által Ausztria az általa elvállalt kamatterhet mily mérvben szállította le, csak a következő adatokat akarom felhozni. A mint fentebb láttuk, a pénzügyi egyezménynek alapul szolgáló elszámolás szerint, az osztrák tartományok netto kamatszükséglet fejében 1868-ik évre 93.107.702 frt 68 krt tartoztak volna fizetni; tetteleg azonban fizettek 1868-ban 83.624.750 frt 96 $\frac{1}{2}$ krt; és 1869-re pedig csak 72.582.292 frt 94 krt.¹⁾

Habár ezen kamatfogyatkozás nem is egészen a szelvényadó felemelésének következménye; némi részben az eredményt töke-visszafizetés is hozta létre;²⁾ még is tetemes azon előny, a melyet az osztrák tartományok az adóemeléssel keresztülvitt kamatreductio által elértek. Kérdés tárgyává tehető, ha vajjon a két állam közt létrejött egyezménynyel szemben jogos és igazságos volt-e ezen egyoldalú kamatreductio, és ha már a reductio foganatosított, nem kellett volna-e viszont a magyar állam által fizetendő kamat-járulékot a reductió arányában leszállítani? Ha a pénzügyi egyezmény szavait és rendelkezéseit vesszük; ha figyelembe vesszük azt, hogy a kamathozzájárulás állandó, változás alá nem eshető összegben lett megállapítva; ha tekintettel vagyunk arra, hogy a kamatadó, a nyereségyadó Ausztriának lett átengedve; nem vagyunk képesek a kamatreductióban jogsérelmet találni, valamint jogsérelmet nem láthatunk abban sem, hogy a magyar államadósági járulékok aránylagosan le nem szállítottak. Egész másképp alakul a kérdés, ha nem az egyezmény rideg betűjét vesszük; hanem kiindulunk az egyezménynek alapul szolgáló tényekből, azaz azon elszámokodásból, melynek alapján a teher megosztása a két állam közt megtörtént; ha ebből az alaptól indulunk ki, ha szem előtt tartjuk azt,

¹⁾ A m. kir. ministerium előterjesztése a közös ügyi kiadások hozzájárulási arányának újból megállapítására kiküldött magyar országos bizottság jelentése tárgyában. Budapest 1878. 13. és 14. csatolmány osztr. bir. zárszámadási kivonat 1868. és 1869.

²⁾ 1868. 21.865.913 frt, 1869. 12.325.927 frt. A fentebb idézett előterjesztés.

hogy nem pusztán a „meltányosság“ vezette az országot a teherelvallásban, hogy az elvállalt teher az ország adóképeségének felelt meg; ha ezt vesszük; kétségtelen az, hogy jogunkban állott volna államadóssági járulékunk megfelelő leszállítását kérni. Tétetett-e részünkről annak idején ily követelés, nem tudom; valószínűbbnek tartom, hogy ily igényt pénzügyministereink egyike sem tett; az egyezménynek rendelkezései ez igény ellen szólnak, és a mi szövetségeseink nem azok az emberek, kik különösen akkor, mikor mellettök harczol a szerződés, engedékenységet tanusítanak.

A pénzügyi egyezmény még egy pontjával kell foglalkoznunk; értjük az egyezménynek azon részét, mely is így hangzik: „Mind a magyar korona országainak, mind ő Felsége többi országainak tetszésökre hagyatik, államadóssági kamatjárulékat adóssági kötvények törlesztése vagy készpénzbeli töke visszafizetése által csökkenteni. A törlesztett adósságösszeg kamatainak megfelelő összeg ez esetben a törlesztő pénzügyi kormányzat hozzájárulási tartozásából levonatik.“

Szabadjon e pont mellett némileg hosszabban időznöm. E szerződési kikötés, bármely szempontból vegyük is azt, minden esetre megérdemli a vele való hosszabb foglalkozást.

Felesleges kiemelnem, hogy mostani pénzügyi viszonyaink közt ez államadóssági tehertől nem szabadulhatunk; ama az országnak biztosított joggal, hogy ez adósságtól, akár kötvények törlesztése, akár készpénzbeli visszafizetések által meneküljünk, ma nem élhetünk; saját törlesztéses adósságaink tökefizetését is a budgetet az eredeti adósságnál jobban megterhelő kölcsönökkel fedezzük; miként gondolhatnánk tehát arra, hogy ez adósságot saját erőnkől kifizessük.

Ez adósság kifizetésére még hosszú időt nem gondolhatunk. Még nagyon messze vagyunk az időtől, midőn nem kellend minduntalan a pénzpiacot igénybe venni. A vasutak, a folyamszabályozások, tengerpartunk, a közutak még számos milliót fognak elnyelni, és e milliókat mind kölcsönökkel leszünk kénytelenek fedezni. Adósságtörlesztés, új meg új kölcsönvétel, ez nem járja.

De még is e törvényes intézkedésnek hasznát vehetjük, talán hamarább, semmint gondoljuk; nem ugyan az adósságnak kifizetése, hanem conversiója által.

A conversió kérdése az, a mi arra bír, hogy e kikötésnél

hosszabban időzzem. E kérdésnél mindenek előtt azon további kérdés merül fel, ha vajjon az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok által keresztülvitt kamatreductió könnyítette-e ez adósságnak conversióját? E kérdés azon további kérdést adja : lehetett volna-e a conversiót a kamatreductió folytán a multban keresztülvinni, és lehetséges-e az most?

Az osztrák államadósság kamatreductiója természetesen nagy ellenszenvvel találkozott a külföldön, különösen Angliában és Hollandiában; és ennek folytán az osztrák állampapiroknak árfolyama tetemesen és a kamatreductiónak meg nem felelő mérvben leszállt. Ez a tény több elméleti és gyakorlati államférfit arra birt, hogy a conversio lehetőségét állítsa, és a conversio eszméjével foglalkozzék. A conversio iránt nézetét azonban határozottan és részletesebben csak két igen tekintélyes férfiú mondotta el; ezek gróf Lónyay Menyhért ur és Halász Imre ur.

Halász Imre ur „Pénzügyeink hanyatlásának okai“¹⁾ című értekezésében abbéli nézetének ad kifejezést, hogy a conversiót keresztül lehetett volna vinni (természetesen 1869—1870 években, midőn még a magyar financiaiák fényesen áltak), és „ügyesen keresztülvitt conversio mellett évi terhünket egy negyedrésszel lehetett volna könnyíteni.“ Az indok az, hogy az osztrák 5% rente árfolyama 1869. január 1-től 1871-ig 57—59 közt ingadozott; míg vasuti kölcsönünk árfolyama 1869. január 1-én 100-on, 1870. január 1-én 106 $\frac{1}{2}$ -en, 1870. april 1-én 109-en és 1870. julius 1-én 110-en állott. Felhossa továbbá azt is, hogy míg a mi kölcsönünk átlag kevesebbet jövedelmezett 6%-nál; addig az osztrák rente 8—9%-ot jövedelmezett.

Az árfolyamot nem kívánom bolygatni; bár az tény, hogy az osztrák rente az 59-en felül is emelkedett. A tévedés, egyelőre legalább e mellett maradjunk, a kamat kiszámításban rejlik. Az 5% rente nem 8—9%-ot, hanem csak 7.12—7.36%-ot jövedelmezett, miután egy 100 frtos rente után a tetteleges kamat 4 frt 20 kr. A vasuti kötvény jövedelme nem csak, hogy nem maradt a 6%-on alól, hanem azon felül emelkedett; és 6.62% kamatot hozott akkor, mikor az 110-en állott. A 110 frt egy vasuti kötvénynek az ára. Egy vasuti kötvény pedig representált 120 frtot

¹⁾ Nemzetgazdasági szemle 1874. október—novemberi füzet.

ezüstben vagy is 145 frt 80 krt papírban, ha vesszük az akkori 21.50%-os árfolyamot. Az egész kamatdifferentia tehát a vasuti kölcsönnél a legmagasabb árfolyamot, — a rentenél a legalacsonyabb árfolyamot véve nem egész $\frac{3}{4}$ %o. Ez meglehetősen nagy különbség; de nem szabad azt sem szemelől tévesztetni, hogy a vasuti kölcsön törlesztéses és némileg jelzáloggal is biztosított adósság; míg az osztrák rente tőkáját visszafizetni nem kell. A törlesztéses adósságok árfolyama mindig magasabb a járadékadósságok árfolyamánál; és ezen különbség ugyanazon állam papírjaiban is kifejezésre talál. Vegyük a földterhermentesítési papírok árfolyama, vagy az úrbéri jelzálogpapírok árfolyama és a papíráradék árfolyama közti különbözetet, és állításom igazolva leend. ¹⁾ Kétséget sem szenved tehát az, bár mélyen kell sajnálnunk, hogy 1870-ben az ország nem volt abban a helyzetben, ezen adósságot convertálni; a vasuti kölcsön árfolyama még erre az országot fel nem jogositotta. A conversionális lehetőségre alantabb nyilatkozunk.

Foglalkozunk most már gróf Lónyay Menyhért ur állításaival és tervével. A gróf ur „Közügyeinkről“ czimü művében ²⁾ állítja, hogy 1868. és 1869-ik év elején komolyan gondolkozott az államadóssági járulék conversiójáról; de e gondolatról 1868 második felében és különösen 1869 második felében le kellett mondania a sok engedélyezett vasut, a beruházások és különösen az 1870-ik évi költségelőirányzat miatt. „Meg vagyok győződve,“ — így fejezi be a gróf ur nyilatkozatát a conversió tárgyában, — „hogy ha az általam követni kívánt pénzügyi politika (a takarékoság minden körülmények közt) határozottan kivitetik, eddig már az államadóssági járadéknak jelzett conversióját létesithettük volna.“

Mi birta a gróf urat arra, hogy a conversióról komolyan gondolkozzék? Azon magasabb hitel, a melyet Magyarország Ausztriával szemben 1869, 1870 és még 1871-ben is birt. Adat e tekintetben a magyar vasuti kötvényés az osztrák rente közti árkülönbséget; helyesebben a vasuti kötvény árfolyamának emelkedése, az osztrák

¹⁾ Találomra ideírom a budapesti börze e papírokra vonatkozó pénzrovat árjegyzését 1882. jan. 12-ről 5%o: papíráradék 88.75; magyar földterhermentesítési kötvény 99.50; úrbéri jelzálogkötvény 93.50. Az árjegyzék szerint az úrbéri jelzálog kötvények évi jövedelme 4.97%o; az 5%o papíráradéké 5.63%o.

²⁾ Megjelent Budapest Ráth Mórnál 1873., l. a 19. és köv. lapokat.

rente árfolyamának hanyatlása és illetve stagnatiójával szemben. ¹⁾ A további feltétel, hogy az államháztartásban a takarékoság a legszigorubban megtartassék, és ekkor az ország 100 frt valóságos értéket kap 6 frt kötelezése mellett. Az eredmény lett volna évi 6—7 millió megtakarítás, a melynek felét fel lehetett volna használni az osztrák állampapírok beváltására kötött kölcsön 20—25 év alatti törlesztésére, — a második felét pedig beruházásokra.

Mielőtt áttérnénk a gróf úr által állított conversióra és azzal kapcsolatos finantztervre, — egy pár előleges kérdést kell megoldanunk.

Az első megoldandó kérdés az, hogy az államadóssági kamatjáruléknak mely részét szüntethetjük meg osztrák járadékpapír törlesztése által? — A második kérdés pedig az, hogy a megszüntetés alá eshető államadóssági résznek megfelelő járadékok törlesztése által már szabadultunk-e vagy sem az adóssági teher e részétől? vagy is tartozunk-e vagy sem tekintettel lenni arra, hogy a járulék a szelvényadó levonása után lett megállapítva? és erre való tekintettel tehát tartozunk-e vagy sem a megállapított járulékon túl is törlesztéseket teljesíteni, és ha igen, ezen kötelezettség meddig terjed?

Az első kérdés a pénzügyi egyezmény alapján minden controversia nélkül megoldható. Átvállaltuk a 602.416 frt 41 krra menő készpénzbiztosítékok és letétek visszafizetését. Az e tőkének megfelelő kamatösszegetől osztrák járadék törlesztése által tehát nem szabadulhatunk. Ugyanez áll a dománialis kölcsön után részünkről ezüstben fizetendő 1,650.000 frt kamatra nézve. E szerint tehát osztrák járadék törlesztése által szabadulhatnánk 17.381.900 frt papírpénzben fizetendő kamatjáruléktól és 10,126.000 frt ezüstben fizetendő járuléktól. Ennek megfelelőleg részünkről törlesztendő volna 5%-os papíráradékban 347,638.000 frt és 5%-os ezüstjáradékban 202,520.000 frt.

A második kérdés már adhat alkalmat controversiára, bár nézetem szerint egészen alaptalanul. Nézetem az, ha a fentebb kiszámított járadékokat törlesztjük is, ezek törlesztése által még nem szabadultunk a megfelelő államadóssági tehertől; hanem azontul még az osztrák államot a szelvénykamat tekintetében is tartozunk kárpó-

¹⁾ A számszerű adatok ezek. Átlagos árfolyam 1869 vk. 102. o. r. 59.50; 1870 vk. 106. o. r. 57.50; 1871 vk. 110 o. r. 57.50.

tolni. E nézetemet támogatja azon körülmény, hogy a szelvényadó az osztrák államnak határozottan átengedve lett, és továbbá maga a törvénynek abbeli kijelentése, hogy mindkét államnak fennhagyatik a jog, adóssági járulékát kötvények törlesztése, vagy készpénzbeli fizetések által csökkenteni. Ha tehát a törlesztés a brutto kamatnak megfelelőleg történnék, oly adósság maradna fenn, mely után a kamatfizetésre gazda nem akadna. ¹⁾

Nézetem szerint kétségtelen lévén az, hogy a szelvényadóért kárpótlás adandó; azon mérv iránt sem főroghat fenn kétség, melyben ennek történnie kell.

A kárpótlás alapjául azon szelvényadó szolgálhat, mely Ausztriának átengedve lett; de nem azon adó, melyet ez állam egyoldalulag sokkal magasabb összegben megállapított. A kárpótlás alapja tehát a 6,544.307 frt 58 krnyi szelvényadónak azon része, mely a mi hozzájárulási arányunkra esik. Ez pedig tészen 1,561.913 frtot. Ebből esik a papirkamatjárulékra 986.953 frt; az ezüst-kamatjárulékra 574,960 frt. Ezeket tökécsítve megfelel nekik 5%, papirjáradékban 19,739.060 frt, ezüstjáradékban 11,491.200 frt. Törlesztendő volna tehát összesen 5% papirjáradékban 367,377.060 frt és 5% ezüstjáradékban 214,011.200 frt.

Miután már most megállapítottuk azon kötvénymennyiséget, a melyet törlesztésre beszerezniünk kell, áttérhetünk gr. Lónyay ur által állított conversionális lehetőségre, és ezzel kapcsolatos finánctervre.

Mielőtt véleményt monduuk, helyesnek találjuk azt, ha megkisértjük a gróf úr tervének számokban adni kifejezést. Finánczter-

¹⁾ A magyar törvény kétségtelenül nem igen határozott, és alkalmat adhat controversiára. Az osztrák törvény e tekintetben sokkal szabatosabb, és azt egész terjedelmében ide írom: „Beiden Reichstheilen ist es freigestellt, ihren Beitrag zu den Zinsen der Staatsschuld durch Amortisirung von Schuldverschreibungen oder Capitalsrückzahlungen in Baaren zu vermindern. Der dem effectiven Zinsengenusse (§ 2) der getilgten Schuldverschreibung entsprechende Betrag wird in diesem Falle von der Leistungsschuldigkeit der tilgenden Finanzverwaltung in Abzug gebracht.“ Az osztrák törvény a tetteleges kamatról beszél; a mi törvényünkben erről szó sincs. Az osztrák törvény e hivatkozással „(§ 2)“ utal a szelvényadó átengedésére; a mi törvényünkben e hivatkozás hiányzik. Ez eltérések nem birnak különös fontossággal, mert a végeredmény ugyanaz; de az ilyes dolgoknál a legcsekélyebbre is kell ügyelni. Az ilyen mindkét államot érdeklő törvényekben a legkisebb részleteknek is tökéletesen egybehangzóknak kellene lenniök.

vek megbírálásánál úgy is mindig a számok beszélnek. Természetesen a számadási műveletet a gróf úr nem adja, azt én kombinálom. Mielőtt azonban áttérnénk a számtételekre, két megjegyzést kell előre bocsátanom; az első az, hogy akkor, mikor a papirrente 57.50-en állt; az ezüstrente árfolyama volt 67.50; a második pedig az, hogy az 1869-ik és 1870-ik években az ezüst agiója 21.50 % volt.

Lássuk már most mindenek előtt, a legalacsonyabb árfolyamokat véve, az osztrák renték megvételére mennyi pénzt kellett volna fordítanunk. — Fordítanunk kellett volna a 367,377.060 frt papirrente megvásárlásra 57.50% árfolyam mellett 211,237.810 frtot, a 214,011.200 frt ezüst rente megvásárlására

67.50 árfolyam mellett	<u>144,457.560 frtot</u>
----------------------------------	--------------------------

Az összes pénzsükséglet lett volna tehát . . . 355,605.370 frt.

Ez összeg kölcsönrel vala beszerzendő; és pedig oly kölcsönrel, a melynek effectiv kamatja 6%-ra megy, és a mely kölcsön 20—25 év alatt törlesztendő lett volna.

Vegyünk először egy pénzügyileg lehetséges kölcsönt. Tegyük fel, hogy a pénz beszerzésére egy 5%-os kölcsönt kötöttünk volna, a melyért tisztán befolyt volna $83\frac{1}{3}\%$. Névleges adósságunk tehát kitett volna némi csekély kikerekítéssel 426,834.450 frtot. Már most vizsgáljuk a pénzügyi eredményt. Conversió alá

esett kamatjárulékunk kitesz	27,507.900 frtot
ehez hozzá kell adni a 21.50%-os agiót az ezüstben fizetendő kamatjárulék után, ez tesz	<u>2,177.090 frtot</u>

Az öszszükséglet tehát tesz az 1869-ik, vagy 1870-ik évre . . . . . 29,684.990 frtot

A conversió folytán a kamatszükséglet le- szállt volna	<u>21,341.722 frtra</u>
---	-------------------------

A megtakarítás tehát . . . . . 8,343.268 frt

De a felveendő kölcsön 25 éves törlesztéses kölcsön lett volna. Ennek évi kamat és tőketörlesztésre pedig kellett volna 30,384.954 frt 24 kr. Az eredmény tehát az 1869-iki avagy 1870-iki évvel szemben évi 699.964 frt 22 krnyi többszükséglet.

Vegyünk egy más combinatiót; vegyük fel azt, hogy a szükségelt 355,695.370 frtot minden levonás nélkül csak úgy simplán 6%-ra, 25 évi törlesztésre kaptuk volna; mi lenne ekkor az ered-

mény? Fentebb megállapítottuk a szükség-	
letet évi	29,684.990 frttal.
E kölcsön kamatozására és törlesztésére kellett	
volna évente	27,824.882 frt
az eredmény tehát évi	1,860.108 frt

megtakarítás az 1869. évi, avagy 1870-ik évi szükséglettel szemben.

Papiron e tervek nagyon szépek és valóban ragyogók. Azon pénzügyminiszter, ki e tervet keresztülvitte volna, vagy keresztülvinné, az ország hálájára érdemes. E terv 1870-ben valósítva, mily fordulatot adott volna pénzügyeinknek; mily bizton nézhetnénk szemébe a jövőnek. 15 év múlva a mai teherrel szemben 27 $\frac{1}{2}$ millió tehertől szabadulhattunk volna! Évente 27 $\frac{1}{2}$ millió frt beruházásokra, cultur czélokra fordítva, mily nagyszerű eredmény lett volna.

Sajnos a dologban csak egy, t. i. az, hogy az egész tervelés egy nagyszerű pompás légvár. Az egész tervelésre, az első látásra, reá van sütve a kivihetlenség bélyege. És miért? Eltekintek attól, a mit már fentebb igazoltam, hogy a mi hitelünk Austria hitelével szemben fináncziáink virágzó korában, tehát 1869-ik és 1870-ik évben, sem volt valami tulságos fényes; eltekintek attól is, a mit gróf Lónyay úr felemlit, hogy Ausztria hitele folytonosan emelkedett; míg a mienk folytonosan hanyatlott; mondom eltekintek mindettől, sőt felteszem azt, hogy a mi hitelünk évről évre emelkedett volna, finánciális helyzetünk évről évre javult volna; míg Ausztria finánciális dolgai stagnáltak volna; csak azt kérdezem, összevásárolhatunk volna-e az osztrák állampapirokat azon árban, a melyben én azokat felvettem; nem emelkedett volna-e folytonosan e papirok árfolyama már a „kinálat és kereslet“ törvénye alapján? 2.300 millió osztrák rente van forgalomban; ennek körülbelől $\frac{1}{4}$ -ed részét kellett volna összevásárolnunk, és ily nagy tömeget az ár emelkedése, folytonos emelkedése nélkül lehetséges volna-e összevásárolni? Az ily művelet végrehajtása, egy részt a kölcsön elhelyezése, más részt pedig a papirok összevásárlása, egy napi munkába kerül-e? Az ily művelet éveket vesz igénybe, és ki van téve mindazon esélyeknek, melyek az évek folyamában felmerülnek. A combinatióból azonban még valamit, és pedig egy igen fontos dolgot hagytam ki; a bankárdijakat a kötvények bevásárlásánál és a kölcsön elhelyezésénél; a bevásárlási bankárdijak minden esetre felmerültek volna; a kölcsönelhelyezési díjak pedig legalább a második esetben. Csak

gondoljuk meg azt, hogy minden 1%, a melylyel drágábban vásároltuk volna össze a papirokat, 5,817.883 frttal emelte volna a szükségletet, és 6%-os pénz mellett 349.173 frttal szaporodott volna a kamatteher; számítsunk vérmesen, vegyünk áremelkedésben és a bankárkötségben csak 10%-nyi emelkedést; és a kamatteher felszorodott volna 3,491.730 frttal: a 21,341.722 frt évi kamat helyett lett volna 24,833.152 és az évi megtakarítás már lelohadt volna 4,851.538 frtra; és most vegyük hozzá, hogy a 2,177.090 frt agió magától elesett; és marad valódi megtakarítás 2,674.448 frt. De e megtakarításból is még le kell vonnunk az egész kamatszükségletnek legalább is $\frac{1}{2}$ %-ját; ennyibe legalább is belekerült volna a szelvénybeváltással járó bankári, posta és egyéb költség; ez is tesz 62.083 frtot.

Ideát alkothatunk már most magunknak arról, hogy lehetséges volt-e eddigelé a conversió keresztül vitele; de különösen ideát alkothatunk magunknak arról, hogy ha e conversió a gróf úr terve szerint törlesztéses, és ily rövid idő alatt törlesztendő kölcsön mellett történik, hogy ma miként állottak volna fináncziánk.

Gondolhatunk majd ez adósság conversiójára, és azt szem elől ne is tévesszük; de csak akkor ha hitelünk a mostaninál még magasabb, sokkal magasabb niveaut ér el; gondolhatunk ez államadósság conversiójára, az azzal kapcsolatos teher leszállítására, ha majd effectiv 3—4%-os pénzzel fogunk rendelkezni. El fogjuk-e érni? Én azt hiszem, hogy igen, és elérendjük nem mondom, hogy 2—3 vagy 10 év múlva; hanem elérjük ezt még e században, ha csak rendkívüli csapások nem érik hazánkat és rendkívüli körülmények nem zavarják fel Europa és a világ viszonyait. E reményre jogosít hitelviszonyaink története.

Egy az elmondottak után már elkésett kérdést intézek magamhoz: lehetséges volna-e már most az államadóssági járulék conversiójára gondolni? Nem jogosít-e fel minket erre a gondolatra azon körülmény, hogy már most az állam papirpénzkölcsönt is képes kapni, és pedig nem törlesztéses, hanem járadékkölcsönt és továbbá nem 6%-os, hanem 6%-on alóli kölcsönt? A mi 5%-os járadékpapirunk és az osztrák 5%-os járadékpapir közt 11—12%-nyi árkülönbözet van; az első papir áll 89-en, az utóbbi papir 77—78-on. Ha a számítást a papirokat árfolyama alapján tesszük meg, találni fogjuk azt, hogy évente mintegy 2 millió frtot takaríthatnánk meg. És a conversiót azért még s

tartom lehetségesnek, mert számadásomba nem vettem fel bankár-provisiót; nem voltam tekintettel arra, hogy mi a bankároknak a járadékpapirt a felvett árfolyamnál olcsóbban tartoznánk eladni, és az osztrák rentét már a bankári díjra való tekintettel is minden esetre a felvett árfolyamnál drágábban tartoznánk megvenni.

Azonban egész más kérdés az, hogy nem lehetne-e már most a jövőre nagy conversiót előkészíteni? Nem lehetne-e már most némileg az utat egyengetni az által, hogy 5°/_o-os rentéink ellenében osztrák rentét vásárolnánk; hogy akkor, mikor a conversió ideje elérkezik, mikor tehát csak ugyan számos milliót fogunk megtakarítani, hogy akkor a conversiót a velünk szövetségben álló országokra való minden tekintet nélkül hajthassuk végre? Nézetem szerint ez lehetséges volna; a kincstárnak ez ugyan ideiglenesen vajmi kevés hasznot hozna; sőt természetesen kárral járna, ha a visszavásárolt osztrák rentéket az osztrák állami pénztárnak, törlesztés gyanánt, azonnal be nem szolgáltatnók; de meghozná minden esetre azon eredményt, hogy még a valóságos conversió beállta előtt, legalább e tekintetben függetlenné tennők a mi pénzügyeinket Ausztria pénzügyeitől. Meghozná azt, hogy a conversió elérkezte idejében nem szorulnánk arra, hogy az államadósságot kész pénzben lefizessük, vagy akkor Ausztriával a conversió iránt egyezkedésbe bocsátkozzunk, a mely alkalommal féltő, hogy mi húzzuk a rövidebbet, és a mi jó barátaink szivesek lesznek valami ürügy alatt az általuk egyoldalulag tett szelvényadóemelést reánk tukmálni. És mi lovagias barátságos nép vagyunk; a szent békéért és jó barátságért sokat megteszünk.

De ideje lesz, hogy végezzünk az osztrák kormány kezelése által reánk háramlott adósságokkal; és hogy e kormányzat által reánk maradt adósságokkal később se legyen dolgunk; itt említem fel a 80 milliomos bankadósságot. E bankadósság az országot semmi szín és ürügy alatt nem terhelte; nem terhelte azt sem jogi, sem méltányossági szempontból. Határozottan és világosan ki is jelenti ezt az 1878: XXI. t. cikk. Midőn a törvényhozás mégis elfogadta az ez adósság iránt a két állam ministeriumai közt létrejött és alantabb részletezendő egyességet, ezt azért tette, „hogy Magyarország és ő Felsege többi királyságai és országai között függőben levő pénzügyi és gazdasági kérdések törvényes rendezése további késedelmet ne szenvedjen.”

A már érintett egyezmény tartalma ez: Az osztrák-magyar bank szabadalma idejére a két országot a nemzeti banktól megillető jövedelem a 80 milliómos adósság tőketörlesztésére fordítandó; a bankszabadalom lejárta alkalmával még fizetetlenül maradó tőkeösszegeből Magyarország átvállal 30%-ot, és azt köteles 50 egyenlő évi részletekben kamat nélkül az osztrák kormánynak lefizetni.

Ez adósságból eddigelé és pedig 1878-ban 251.081 frt 22 kr lett törlesztve. 1879-ben és 1880-ban a két államra semmi jövedelem sem jutott. Az említett törlesztés folytán a bankadósság leszállt 79,748.918 frt 78 krra. A bankszabadalom tart 1887 december 31-ig. És ha a szabadalom akkor részünkről meg nem ujíttatnék, a bankadósság évi 475—478 ezer frt közt fogja államháztartásunkat terhelni.

II.

Földtehermentesítés és örökváltság.

Mielőtt magára az adósságra átmennék, előre kell bocsátanom, miként csak is a magyar földtehermentesítésre és örökváltságra leszek tekintettel, mert budgetünkben csak is ez adósság szerepel; a horvát- és szlavonországi földtehermentesítés e helyütt figyelmen kívül marad, miután ez, az 1868-ik év kivételével, budgetünkben nem szerepel; ennek kezelése a horvát és szlavonországi autonóm kormányzat hatáskörébe tartozik. — Az állami budget technikája tekintetében még megjegyzem azt, miként ez adósság az államadósságok 2-ik czimét képezi, és csak is az 1871. és 1872. évi budgetekben van a hitel és pénztári műveletek közt felvéve.

Az 1848: IX. t. cz. az úrbért és azt pótló szerződések alapján gyakorlatban volt szolgálatokat (robotot), dézsmát és pénzbeli fizetéseket örökre megszüntetvén, „a magán földes urak kármentesítését a nemzeti közbecsület védpaizsa alá helyezi“ és intézkedik; „hogy a magán földes urak akkénti kármentesítése iránt, hogy az eddigi úrbéri tartozásokkal felérő érték részükre a közállomány által hiány nélkül kifizetessék, a legközelebbi országgyűlésnek részletesen kidolgozandó törvényjavaslat“ terjesztessék elő. — Az 1848: XII. t. cz. elrendeli az urbéri javadalmak megbecslését. A becslésnél elvül kimondatik, hogy annak alapjául egyedül azon haszon szolgáljon, a mely az úrbérből az illető földes urakra valósággal háramlott, nem pedig azon teher, a melyet az azt szolgáltató alattvalók

viseltek. Az úrbéri hasznok a földes uraknak államkötelezvényekben fiztessenek meg. „A kötelezvények kifizetésére,“ — ez az 1848: XIII: 5. §-ának intézkedése — „a kincstári fekvő javak köttetnek le, s a ministerium felhatalmaztatik ezek alapján kölcsön eszközlésére, vagy az említett javaknak részletenkénti eladására. A mennyiben pedig az említett fekvő javak elegendők nem lennének, a kincstári és országos egyéb jövedelmek is azoknak kielégítésére hypothecául szolgálnak.“ Végre telhivatik a ministerium az eddig kötött úrbéri váltságokra nézve ezen törvény alapján a jog és méltányosság szerint intézkedni.

Az 1848: XIII. t. cz. a papi tizedet kárpótlás nélkül szünteti meg. A mennyiben a tized megszüntetése által a kisebb rendű papság némely tagjainak jövedelme is érdekelve van, és ezeknek ellátásáról gondoskodni kellend, — a kisebb rendű papság ellátása iránt törvényjavaslat készíttessék. A mennyiben a papi tized magán családok birtokába jutott, — az állam által leendő kárpótlásuk iránt szintén törvényjavaslat készíttessék.

Az 1848-iki magyar törvényhozás, mint láttuk, csak is a magánbirtokosokat akarta kárpótolni a vesztett úrbériségért; de kárpótlást kívánt adni az örökváltságosoknak is. A tized kárpótlás nélkül lett eltörölve; csak az alpapságot megillető és a magán birtokosok kezébe jutott tizedre nézve lett kivétel téve.

Tudva van, hogy a földtehermentesítés nagy és fontos műveletének szabályozását nem a magyar törvényhozás eszközölte; ezt az absolut hatalom végezte; de nem az 1848-iki törvényhozás intenciói szerint és az országnak kétségtelenül nagyobb megterhelésével.¹⁾ — Kárpótlás rendeltetett nem csak a magán földes uraknak, hanem „az egyházi, kamarai, pénzalapi és alapítványi javaknak is.“ — Elrendeltetett a tized birtokába jutott magánosok kárpótlása. Az alsóbb rendű papság tized veszteségéért a kárpótlás évi járadékképen rendeltetett kiadatni. Az örökváltságosok felmentettek a még hátralékos, hanem járt váltsági összegek további fizetése alól; a már lejárt összegeket a földes úrnak megfizetni tartoztak; a már fizetett és hátralék gyanánt még kifizetni kötelezett

¹⁾ A földtehermentesítést szabályozzák Magyarországon a bir. törvénylapban 39 és 42. sz. a megjelent 1853. marczius 2-án kelt nyiltparancsok; Erdélyben az 1854. junius 21-én kelt és a bir. törvénylapban 151. sz. a megjelent nyiltparancs.

váltságösszegekre nézve semmiféle kárpótlást nem követelhettek. — A jogosultak azonban a hátralékos és még le nem járt váltsági összegekre nézve a meghatározott kárpótlások arányában igényt támaszthattak. Az országos kárpótlás tisztán az úrbéri birtokra szorítkozott. A maradvány és irtványföldek megváltandókul jelentettek ki; de a váltsági összeget maguk a birtokosok országos közbenjárás nélkül tartoztak fizetni. A nem úrbéres telkeken ültetett szőlőket terhelő tartozások a birtokon továbbra is megmaradtak; e terhek azonban megválthatóknak jelentettek ki.

Az úrbéri telkek kárpótlásánál alapul az úrbéri tartozás vétett. A tartozás és ennek megfelelően a kárpótlási összeg megállapításának alapjául szolgált Magyarországon az 1843/4-iki országgyűlés által a közterhek elosztása végett foganatosított összeírás, — Erdélyben pedig az 1819—1820 években foganatosított községi összeírás és osztályozás.

Magyarországon a megyék az érintett alapon 8 osztályra lettek felosztva. Az első 7 osztály ismét 3 alosztályra, a 8-ik osztály pedig 2 alosztályra. Minden telek után a kárpótlási tőke osztályzatához képest lett megállapítva. A kárpótlás maximuma egy telek után 700 pfrt vagyis o. értékű 735 frt; minimuma 300 pfrt vagyis osztrák értékű 315 frt. Minden zsellértelek után a kárpótlási összeg 50 pfrt, vagyis o. értékű 52 frt 50 kr.

Erdélyben a kárpótlás terület szerint történt, és a községek az említett összeírásban III. osztályba lévén felosztva, a kárpótlás is a III. osztálynak megfelelőleg lett megállapítva. Kárpótlandó évi járadékul megállapított minden 1600 □ öl belsőség és külsőség után az I-ső osztályban 1 frt 10 kr; — a II-odik osztályban 1 frt; a III-ik osztályban 50 kr pénzben. A kárpótlási tőke az évi járadék huszszorosát teszi. Oly úrbérek után, melyek iránt határozott szolgáltatási, illetve megváltási szerződések léteztek, a kárpótlás a kikötött teljesítmények után történt, a mennyiben ez alapon az általánosan kirendelt kárpótlási összegnél kevesebb kellett. Különös kárpótlás járt a megszüntetett tizedért.

A Székelyföldön a földtehermentesítési kárpótlást a magyar kormány 1868-ban újabban szabályozta azon indokból, mivel a Székelyföldön tized nem létezett, hanem helyette sokkal nagyobb volt a kézi és szekeres napszámok mennyisége; és miután a székelyföldi

birtokosok a tized kárpótlásban nem részesültek; az erdélyi egyéb birtokosokkal szemben hátrányt szenvedtek.

Ezen kormányi intézkedés szerint minden 1600 □ öl után a tizedkárpótlással együtt I. osztályu urbéri községben 36 frt o. é.; II. osztályu urbéri községben 30 frt o. é.; III. osztályu urbéri községben 24 frt fizetendő kárpótlási tőke gyanánt; egyszersmind feljogosítottak azok, kik csak a terület szerint kárpótlásban részesültek, a 3 urbéri osztály szerint 12 frt, illetve 9 frt, illetve 6 frt o. é. pótkárpótlási tőkét kérni. Ha a telek területe kisebb volna, semhogy azért 50 frt járna és ha e telekkel belsőség van kapcsolatban, az, zsellértelek gyanánt kárpótlendő, a kevesebbel kárpótoló a kárpótlási összegnek 50 frtra kiegészítését kérheti.¹⁾

A magyar törvényhozás az absolut hatalom által mellőzött örökváltságosok kárpótlása iránt az 1868 : XXXIII. t.-cikkben intézkedett. E törvényben alapelvül kimondatott, hogy kárpótlás adatik az urbéri örökváltsági szerződés értelmében lejárt és tényleg befizetett tőkerészletekért, melyek után azonban kamat nem jár. A kárpótlás mérve és kiszámítása tekintetében határozók a földes urak részére országosan megállapított kárpótlási összegek.

A földtehermentesítés külön és alapszerűen kezeltetik; külön jövedelmi forrással rendelkezik. Ez adósság jövedelmi forrása az egyenes adók mellett kivetett földtehermentesítési pótlék. A menyiben e jövedelmi forrás a földtehermentesítés szükségleteit nem fedezi, az állam az alapnak kamatozó előleget ad.²⁾

1868-ban az állam a földtehermentesítési alapot 2.748,081 frttal segélyezte; de 1869 óta az alap jövedelmei a szükségletet nemcsak fedezték, hanem mindig meg is haladták; úgy hogy az alap azon helyzetben volt, évről-évre a kapott előlegekre törlesztéseket tenni. Adatul szolgáljanak a következő tények. 1869—1874-ig az alap felesleges jövedelmeiből állami előlegek tőke és kamat fizetésére fordított 6.764,714 frt. 1874-ik év végével az államnak

¹⁾ 1868. évi augusztus hó 12-én kelt bel- és igazságügyministeri rendelet, 1868-iki rendeletek tára II. kiad. 395 lap.

²⁾ A kárpótlások fedezete iránt 1854. január 16-án kelt patensek. (Bir. törvénylap 22. sz.) E patensekben előirányozva van, hogy az esetre, ha a rendes adók mellett kivetett pótlékok a szükségletet nem fedeznék, az arra alkalmas indirect adók mellé is pótlékok vettessenek ki. De ezen jogositvány nem használtatott.

az alap elleni tőke és kamatkövetelése kitett 17.920,263 frtot; 1880-ik év végével ez állami követelés leszált 2.007,401 frtra. — Az alap a 6 év alatt nemcsak megfizette a folyó 5%-os évi kamatot, hanem a kamaton túl még 15.912,862 frt tőkét, illetve tőkésített kamatot is törlesztett. Kétséget sem szenved, hogy az 1881-ik év végével az alap jövedelmi forrásaiból az állami előlegeket teljesen visszafizette, mert az alap jövedelmi forrásaira nézve: a földtehermentesítési pótlékok tekintetében semmi változás sem történt.¹⁾

A jogosítottak kárpótlásul 5%-al kamatozó kötvényeket kapnak; 10 frton alóli és kötvényadásra nem alkalmas kisebb összegek készpénz-kiegyenlítés alá esnek. A kamatok félévenként fizettetnek, a tőketörlesztés a megállapított törlesztési tervek szerint eszközöltetik. A kamatokat 7% állami adó terheli. Az alpapságnak tizedkárpótlásban, a tőkefizetés mellőzésével, készpénzbeli fizetés alá eső évi járadék adatik.²⁾

A törlesztési tervek az 1857. évi június 7-én, illetőleg 1866. évi május 6-án kelt udvari rendeletekkel lettek megállapítva. Ezen tervek elseje szerint a záradék nélküli magyarországi kötvények, melyek a tervben 135.539,000 frtra vannak felvéve, 1857. évi október 31-től — 1897. évi október 31-ig félévenként tartandó sorsolás útján terlesztendők. A második terv szerint a magyarországi 1867-iki záradékkal ellátott kötvények, melyek 53.684,000 frttal vannak előirányozva, 1867. évi október 31-től — 1907. évi október 31-ig felében kisorsolás, felében tőzsdei vásárlás útján; — az erdélyi 70 millióra előirányzott kötvények pedig 1866. évi július 1-től — 1916. évi június hó 30-ig felében kisorsolás, felében pedig tőzsdei

¹⁾ Az alap által teljesített tőkevisszafizetések 1869 : 387,705 frt; — 1870 : 900,596 frt; — 1871 : 476,925 frt; — 1872—1874 tőkevisszafizetés nincs; — 1875 : 1.026,566 frt; — 1876 : 2.756,608 frt; — 1877 : 2.882,750 frt; — 1878 : 3.078,939 frt; — 1879 : 2.943,172 frt; — 1880 : 2.311,152 frt. — A szövegben állítottakra nézve l. különösen az államszámvévszék részletes jelentését, 1875-re 80. lap; 1880-ra 90. lap. — Az 1868—1877 évekre terjedő adatokra: zárszámadási bizottság jelentése az 1868—1877-ik évek eredményeiről 1880/81. irományok 10. köt. A zárszámadási bizottság által az alap által tett fizetésekre összeállított kimutatás megtalálható Láng Lajos művében is: A magyar és osztrák államháztartás 1868—1877-ig 39. lap.

²⁾ 1854. január 11-iki nyiltparancsok 5. §. Ezen nyiltparancsokban elvül kimondatik, hogy a kárpótlásokat minden ország maga tartozik fizetni; de a kötvények az összállam garantiája alatt állanak.

vásárlás útján törlesztendő. A fennálló sorsolási tervek, csak 259.223,000 pfrtról, vagyis o. é. 272.184,150 o. é. frtról kiállított kötvényekre vonatkoztak; a tartozás mennyisége azonban a törlesztési tervekben felvett összeget 1879-ik végéig 20.053,270 pfrttal, vagyis o. é. 21.055,938 frttal meghaladta; és miután az adósság a még várható kiutalásokkal a törlesztési tervekben felvett tartozás 23.700,000 pfrttal, illetve mintegy 25 millió o. é. frttal fog meghaladtatni; a pénzügyminister az 1880: IX. t.-cikkkel feljogosítva lett, hogy az előbbi törlesztési terveket épségben tartsa: a terveken túl megállapított adósságokat pedig a törlesztési tervekben előirt határidőkön belől egyenlő félévi kamat és tőkefizetésre alapított terv szerint egészen tőzsdei vásárlás útján, vagy a menyiben ez kivihető nem volna, sorshuzás alapján törlessze.¹⁾

Már említettem volt, hogy a fennálló szabályok szerint a földtehermentesítés külön alap gyanánt kezeltetik, és külön jövedelmi forrásokkal rendelkezik. Felhoztam volt azt is, hogy az alap részére rendelt jövedelmek, nemcsak hogy elégségesek az alap évi terheinek fedezetére, hanem még felesleget is adnak; és hogy a jövedelmi feleslegek által az alapnak 1881-ik év végével abban a helyzetben kellett lennie, hogy a kapott államelőlegeket kamatostúl megtérítse. Az alap 1881. végével tehát állami előlegekben mivel sem tartozott, a bő jövedelmi forrásokon túl még kintlevő aktívákkal, jövedelmi hátralékokkal is rendelkezett;²⁾ ezen szerencsés helyzetnek tehát azt kelle logicusan eredményeznie, hogy vagy az alap jövedelmei szállittassanak le, tehát a földtehermentesítési pótlék reducáltassék, vagy pedig a jövedelem megtartásával a földteher-

¹⁾ 1878/81. képv. irom. XIII. köt. 254. a hivatkozott törvény indokai. Az országgyűléshez 1879. okt. 28-án beterjesztett törvényjavaslatban (1878/9 irom. IX. 335.) a pénzügyminister a földtehermentesítési adósságot és pedig a záradékkal el nem látott adósságot az 1880. jan. 1-től számított 50, és a 67-iki záradékkal ellátott, nemkülönben az erdélyi adósságot 1880. jan. 1-től számított 60 év alatt javasolta törlesztetni. A minister e javaslata ellenzésre talált, az abban rejlő állítólagos szerződészegés folytán. A minister javaslatát visszavette, és ennek helyébe beadta az országgyűlésen el is fogadott azon javaslatot, mely a megállapított törlesztési terveket érintetlenül hagyja; de az évenként tőketörlesztésre szükséges összeget 5%-os járadékokkal rendeli beszerezni.

²⁾ 1880-ik év végével a hátralékok tesznek 9.106,127 frtot. Részletetés I. füz. 24. lap.

mentesítési adósság törlesztése gyorsítottassék. Az eljárás egyike vagy másika következik az alapszerű kezelésből. De sem az első, sem a második eljárásra nem számíthatunk. Ugyanazon 1880. IX. t.-cikkkel, mely a földtehermentesítési adósság törlesztési ideje iránt intézkedik, ugyanazon törvényezikkel a pénzügyminister fel lett jogositva, hogy a földtehermentesítési kötvények kifizetésére szükséges összegeket 5%-os papíráradék kibocsátása által szerezzze be.

A földtehermentesítési adósság tehát terv szerint fog törlesztetni; a földtehermentesítési alap kapni fogja továbbra is a maga jövedelmeit, bár arra ma már semmi szüksége. Midőn a törvényhozás sem a jövedelmek leszállítását, sem az adósság kifizetésének gyorsítását célba nem vette, sőt ez adósságnak lassanként fogatosítandó conversióját határozta el; ezt nem az alap érdekében tette, hanem tette az ország egyéb terheire való tekintettel, melyek parancsolólag követelik, hogy az államháztartás tökevisszafizetésekkel ne terheltezzék. Régi pénzügyi szabály az, hogy valamely adósság javára meghatározott jövedelem lekötésének nincsen semmi értelme. Ha az adósság javára lekötött jövedelem annak fizetésére nem elégséges, az állam a hiányt egyéb jövedelmekből kénytelen pótolni; midőn pedig a lekötött jövedelem a meghatározott szükségletre már általában nem, vagy legalább oly nagy mérvben nem kívántatik, az állam azért arról a jövedelemről, ha arra más célokból, más terhek miatt szüksége van, le nem mond. A magyar államnak feltétlenül szüksége van azon jövedelmekre, a melyek földtehermentesítési pótlék czimén befolyanak, nem fog, és nem is mondhat le e jövedelemről vagy ennek egy részéről pénzügyeinek megzavarása nélkül, — és hiu remény volna tehát most, — és még hiu remény lesz sok időre a földtehermentesítési pótlékok leszállítására számítani.

A földtehermentesítési adósság a budgetből 1916-ban véglegesen el fog tűnni; és abban e czimen csak az alpapságnak a tized kárpótlása fejében járó évi 109,548 frt 26 kr fog szerepelni. Azonban ez adósság helyett a budgetet az 5%-os papíráradék fogja terhelni azon különbséggel, hogy ez újabb adósság, a mint a viszonyok még most állnak, a budgetet nagyobb mérvben fogja terhelni. A megterheltetés nagyobb volta két irányban fog a budgetben jelentkezni: a kamat teherben, miután az új adósság magasabb ösz-

szegü leend, és a régi adósság után élvezett adójövedelem megszüntében. A conversióból az államra tehát eddigelé csak terhelés hárulik, és az ily conversió nem is a pénzügyileg helyes és fontos conversió, hanem csak olyan kisszerű, ideig óráig alkalmazásba vehető pénzügyi művelet, melyet az államra a helyzet kényszerűsége reáráthat; de a melyet pénzügyi, követendő például felállítani, valamint a magános, ugy az államgazdálkodásban sem lehet. Az 1880-ik évben a pénzügyminister a kapott meghatalmazással nem élt; de 1881-re azt már igénybe vette.

Befejezésül ez adósság állására vonatkozólag, a következő adatok szolgáljanak.

Az adóssági tőke 1867. év végén 234.295,260 frt, — az 1880. év végén 224.436,162 frt. Az utóbbiból 222.581,299 frt kötvénnyel van fedezve, — 1.854,863 frt pedig meg van állapítva, de kötvénnyel még fedezve nincs. A terhelő hátrálékok közt ez adósság 1880-ik év végével 2.363,112 frttal szerepel.

Az adósság törlesztésére tetteleg fordított:

1868.	2.250,801 frt.	1875.	4.394,602 frt.
1869.	3.177,840 „	1876.	4.010,837 „
1870.	2.370,501 „	1877.	4.112,605 „
1871.	4.018,371 „	1878.	4.455,966 „
1872.	3.021,582 „	1879.	4.333,314 „
1873.	3.067,845 „	1880.	4.759,652 „
1874.	4.295,750 „		

Kamat és kezelési költségére fordított:

1868.	13.689,155 frt.	1875.	12.718,784 frt.
1869.	12.115,923 „	1876.	12.530,620 „
1870.	12.644,519 „	1877.	12.478,443 „
1871.	12.958,450 „	1878.	12.166,151 „
1872.	13.108,106 „	1879.	11.895,648 „
1873.	12.924,340 „	1880.	11.655,739 „
1874.	13.087,684 „		

A kötvények álladékában előforduló változásokat a következő táblázat tünteti ki: ¹⁾

¹⁾ Állami költségvetés 1882-re. Részletezés I. füz. 59. l. — A tőke és kamatfizetési kimutatások a zárszámadásokból vannak véve.

	szaporodás	apadás
	forint	ppénzben
1868. . . .	1.438,190	2.341,820
1869. . . .	2.972,550	2.944,150
1870. . . .	4.813,760	2.390,300
1871. . . .	5.371,880	4.006,450
1872. . . .	4.158,010	3.237,250
1873. . . .	5.603,190	3.146,150
1874. . . .	1.273,970	2.964,490
1875. . . .	1.337,270	4.367,490
1876. . . .	916,100	4.080,680
1877. . . .	1.175,440	4.190,460
1878. . . .	1.264,820	4.759,740
1879. . . .	487,490	4.489,840
1880. . . .	211.030	5.121,140

III.

Szőlődézsma-váltás.

Midőn a földtehermentesítési adósság alapját előadtam, kiemelttem volt azt, hogy a nem úrbéres földeken ültetett szőlők terheit az absolut hatalom továbbra is fenntartotta, és ezen terheket csak megválthatóknak jelentette ki. A magyar törvényhozás a szőlőket terhelő tartozásokat 1869-ben kezdődő hatálylyal megszüntette; azokat állami közbenjárás igénybevehetése mellett a birtokosok által megváltandókul jelentette ki. Ezen megváltáson alapul a magyar államnak „szőlődézsma-váltás” alatt ismert adóssága.

A szőlőket terhelő tartozásokat a birtokosok tartoznak megváltani, és kötelesek a váltásági összeget vagy egészben egyszerre lefizetni, vagy annak részletekben törleszthetésére igénybe vehetik az állam közvetítését. Midőn az állam közbenjárása igénybevéttetik, a földesur a megállapított kárpótlást „jelzálogi váltásági kötvények”-ben egyszerre kikapja; a váltáság-kötelezettek pedig kötelesek azt, 1869-től számított 22 év alatt egyenlő félévi tőke és kamatrészletekben megfizetni. Az évi részlet a tartozás 8°/_o-ában van megállapítva; ebből esik 2¹/₂^o/_o tőkefizetésre, 5°/_o kamatra, és ¹/₂^o/_o kezelési költségre. A félévi részletek előre fizetendők. A hátralékok

után 6% késedelmi kamat jár, és az egyenes adók módjára hajtatnak be. A többletfizetés csak az esetre van megengedve, ha a váltáság-kötelezett egész hátralékos tartozását egyszerre kifizeti, és ezt teljes névértékben elfogadandó váltásági kötvényekben is teheti. Többletfizetés esetén az államot illető $\frac{1}{2}$ % kezelési költség a többletfizetésnél nem számítható. A váltáságtőke és járuléka az illető szőlőbirtokos ellenében bekebeleztetik és rangsorozatban a jelzálogos hitelezők követeléseit megelőzi. Az állam a váltáság-kötvényeket félévenként tartandó sorsolás útján váltja be. A kötvények 5%-os szelvényekkel vannak ellátva; a szelvények félévenként utólag, 7% állami adó levonása mellett, váltatnak be.¹⁾

A váltásági igények bejelentésére, elvesztésének terhe alatt, véghatáridőül 1879. évi május 29-ike lett kitűzve. Kivételt képeznek oly szőlőbirtok iránt támasztható igények, melyek iránt per folyik; ha a per 1878. évi május 28-ig jogérvényes elintézést nem nyert; továbbá azon szőlők, melyeket a tulajdonos írott szerződés mellett azon határozott és világosan kifejezett feltétel mellett adott által, hogy azok bizonyos évek múlva, vagy bizonyos időben reá visszaszálljanak. Ezen szőlőkre nézve is a bejelentési határidő egy évben van megállapítva; de ezen határidő a peres szőlőkre nézve a per jogérvényes elbírálásától, — a tulajdonosra visszaháramolható szőlőkre nézve pedig a szerződés lejártától, illetve a földbirtokos visszaválthatási jogának lejártától számítatik.²⁾

A szőlőváltásági művelet, a kiutalásokat tekintve, nagyban és egészben befejezettnek tartható.³⁾ A törlesztés az állam részéről

¹⁾ 1868. XXIX. 1870. XX.

²⁾ 1878. VII.

³⁾ Szőlőváltásági kötvényekben kiutaltatott:

1870.	. . . . .	6.615,250	frt.
1871.	. . . . .	9.405,070	„
1872.	. . . . .	3.686,580	„
1873.	. . . . .	2.251,650	„
1874.	. . . . .	1.137,070	„
1875.	. . . . .	681,370	„
1876.	. . . . .	571,330	„
1877.	. . . , . . .	478,130	„
1878.	. . . . .	189,480	„
1879.	. . . . .	276,480	„
1880.	. . . . .	115,590	„

1871. január 1-én vette kezdetét, és 1890-ben az egész adósság törlesztve leend. A szőlődézsma-váltásági művelet által keletkezett adósság maximuma 26 millióra tehető.

A számvnevőszék már az 1870-iki zárszámadások mellett be-
terjesztett jelentésében felemliti, hogy a pénzügyministert a hátr-
alékok azonnal behajtása iránt erélyes intézkedésre hívta fel.
1.187,392 frtot kellett volna a váltáság-kötelezetteknek 1870-ik év
végeig befizetni, és tetteleg csak 34,946 frtot fizettek be. A hátra-
alékok évről-évre szaporodtak, szaporodtak azon előlegek is, a
melyeket az államnak a kötvények beválthatása végett adni kellett.
A hátralékok 1879. év végével tőkében 7.702,896 frtra felszapo-
rodtak, és kamatban 1.010,079 frtra; az állami előleg ugyanakkor
3.167,834 frtra ment. A tetemes hátralékok rendezését és behajtását
ezélozza az 1880: VII. t.-czikk, rendelvén, hogy a hátralékos vált-
ság-kötelezettek 1880. évi január 1-től fogva az évi részletek két-
szeresét tartoznak fizetni mindaddig, míg hátralékos tartozásukat
ki nem fizették; másrészt a törvény azon könnyítést állapítja meg,
hogy a késedelmi kamatok és tőkehátralékok után késedelmi kamat
csak az esetre jár, ha a váltáság-kötelezettek az ujabban megállapi-
tott részleteket sem fizetnék pontosan. ¹⁾

Az 1880: VII. t.-czikk legalább 1880-ra a helyzeten nem
változtatott; a dézsmaváltáság kamatoztatására és beváltására szük-
séges összeget az állam 820,596 frttal tartozott pótolni. ²⁾

Ez állami adósság állása az 1880-iki zárszámadások szerint
következő:

¹⁾ A pénzügyministerium részéről a hátralékok felszaporodása a tör-
vénynek alapul szolgált törvényjavaslat melletti indokolásban különösen
azzal motiyálja, hogy a megállapítások későn következtek be, és miután a
fizetések már 1869-ben vették kezdetüket, a váltáság-kötelezettekre egyszerre
tetemesebb részleteknek kifizetése esett. Kétségtelen, hogy e ténynek is
része van a hátralékok felszaporodásában; de nagy része van ebben a
pénzügyi bizottságban az 1882-iki államköltségvetés tárgyalásakor felhozott
azon körülménynek is, hogy sok helyütt a becslések tulmagasak voltak, és
a birtokosok a tulmagas összeget nem képesek fizetni.

²⁾ A kiadás volt	2.143,215 frt.
a tetteleges bevétel	1.322,619 „
a közigazgatásilag előirt bevétel	3.447,250 „

Az alapnak állása 1880-ik évi zárszámadás szerint következő:

Kötvénytartozás	1.527.660	frt.
Terhelő hátralék	16,691	„
Állami előleg	69,436	„
Összesen	<u>1.613,787</u>	frt.

Ez ellenében az alap activái 1.619,650 frt. A váltáság-kötelezettek hátralékai tesznek 174,698 frtot.

PÓLYA JAKAB.
